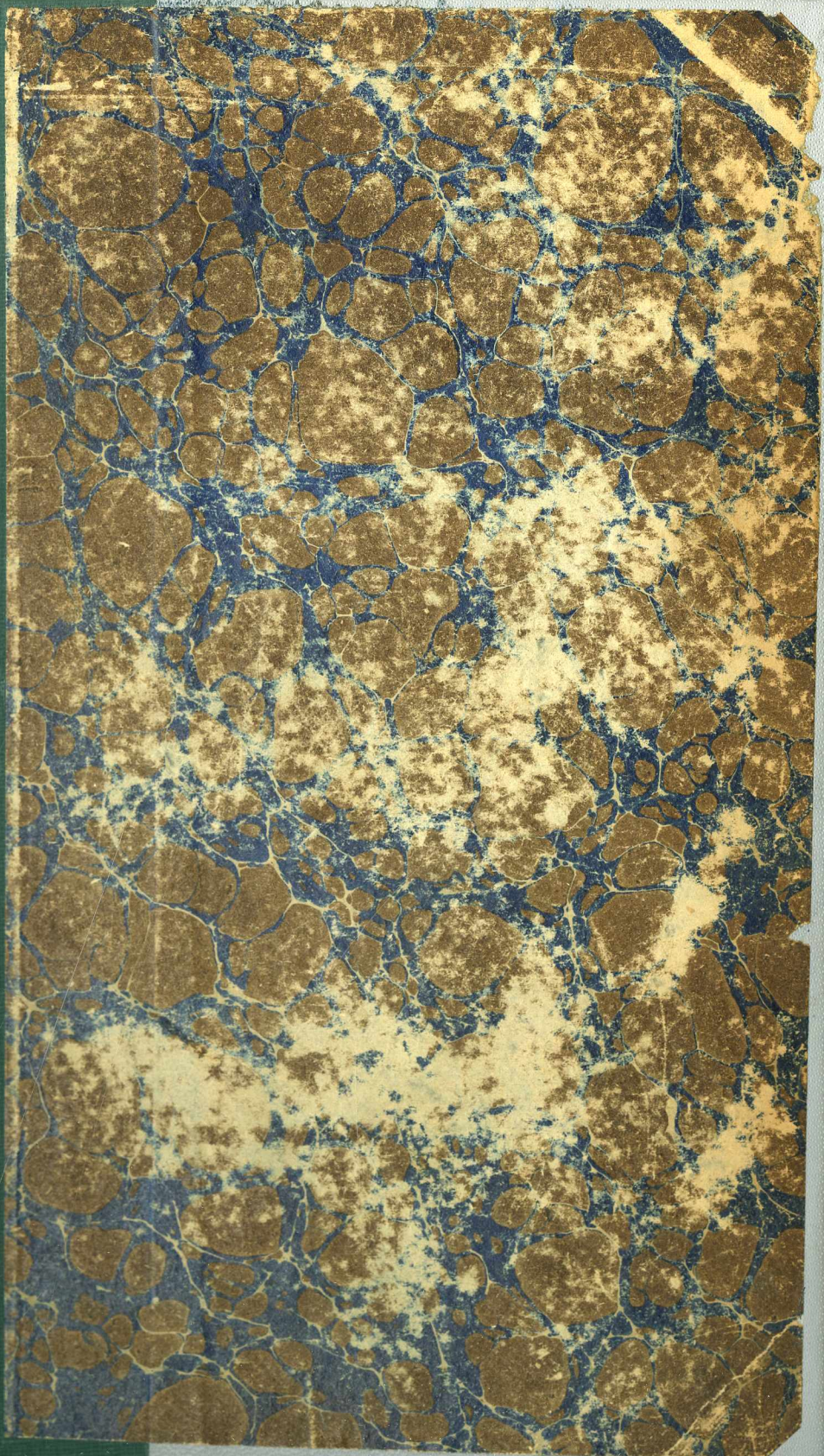

Politikai
röpiratok.

129.

129
1134

Nyilt levél
GUBODI SÁNDOR

úrhoz

a nagykőrösi „Közjogi-ellenzék“

képviselőjelöltjéhez.

IRTA

SZABÓ JENŐ.

8.

NAGY-KÖRÖS, 1878.

NYOMATOTT OTTINGER EDÉNÉL.

L:KFr 00767470

Nyilt level

GURBOLD VANDOR DE BALLAGI GEZA

ürhoz

Ezeket pedig én nem azért irtam, mintha nekem különös kedvem lenne egyenetlen harcot harcolni, sem nem azért mintha én valami meghatározott czélt akarnék ezáltal elérni; hanem irtam mert ez ügyet igazságosnak tartom, s azt látom, hogy mások, kik velem e tekintetben egy véleményen vannak, tulságosan passiv viselik magokat: — senki sem védi, tehát védem én!

IVTA

SZABÓ JENŐ

NAGY-KÖRÖS, 1878.

NYOMTATOTT OTTLINGER EDÉNRI

Tisztelt Uram!

Néhány évvel ezelőtt ön a magyar képviselőházban a következőleg nyilatkozott: „Az az egy vigasztalásom van, hogy én már nem fogom megérni az 1889. évet, s így nem fogom meglátni a magyar nemzet ezredéves ünnepe helyett annak végpusztulását.“ Lehet, hogy a szavakban tévedtem, de az értelem ez volt. Az a nézet melyet ön akkor kifejezett nem csak az ön nézete volt, önök egész pártja hitte és hiszi azt.

És a mint nincs igaza önnek, úgy nincs igaza pártjának sem. A félelem rossz tanácsadó, a kétségbeesés még rosszabb. A félelem a tárgyakat homályosokká, a kétségbeesés láthatatlanokká teszi.

Ez az mi miatt önnek s elvtársainak állása a magyar parlamentben tarthatatlan. Önök ott a kétségbeesés pártját képezik, s kétségbeesésökben harczot akarnak kezdeni minden ellen. Látják, hogy Magyarországon baj van, hogy a társadalom beteg, s úgy akarnak vele tenni, mint a nyúlós borral: felverni, megzavarni, hogy lassan meghiggadva újra kristály tiszta tükröt mutasson.

Harcz Ausztria, harcz az egyház, harcz minden ellen a mi főnálló, s ne vegye ön rágalomnak ha azt mondom, hogy sokan vannak az önök pártjában kik ebbe a „mindenbe“ a tulajdont is befoglalják.

Akkor midőn önről s elvtársairól szólok a magyar szélső baloldali fractiókat értem.

Önök előtt annak az államnak a képe lebeg, mely ezelőtt egy századdal rothadt társadalmát az által tette ifjává, hogy harczra kelt a „minden“ ellen.

Colossális férfiak kezében az állam alaktalan gyurmává lett, — egy chaossá — melyben a legfigyelmesebb vizsgáló sem látott rendszert, ha csak nem a zürzavar rendszerét. És ez a chaos olyan formán mint az a föld alakulásakor történt, követve a nehézkedés törvényét, leiggadt s előállt az ifju Franciaország polgári egyenlőségével s egészséges társadalmával.

De egyet ne feledjenek önök, azt t. i. hogy azoknak a collossalis férfiaknak ez volt jelszava: „Franciaország meghalt, éljen a világszabadság!“ s nem rajtuk mult, hogy mig az utóbbit kivitték, az előbbi nem történt meg.

Arra a célra az eszköz jól volt választva: exploziót csinálni, nagyot, rettenest, „hogy megrendüljön minden trón, s a trónok lehulló vakolatából a szabadságnak épül hajlék.“

De ha mi találunk exploziót csinálni, annak hatása nem fogja Európát megreszkettetni, a pukkanásra talán összefogja szemöldeit vonni, bosszankodva, hogy ez a maroknyi nép, melynek létezéséről tudomást is alig méltóztatott venni, nyugalalmát meri háborgatni. Hanem ennek az explozióknak hatása ránk nézve rettenetes lenne: eltemetve bennünket mint nemzetet örökre feltámaszthatatlanul.

És legyen ön meggyőződve, hogy Európa egyetlen nemzete sem ejtene értünk könnyet, mert Európa szemében nekünk csak addig van a létre jogosultságunk, mig itt ezek közt a megbizhatatlan phantasmagorákkal saturált nemzetiségek közt, a conservativ jog államot, a békés haladást képviseljük.

Hogy ez így van arra, legyen elég például felhoznom e jelen kiegyezést.

Kinek volt az egyezkedő felek közt nagyobb igaza?

Nekünk!

S kit ítelt el Európa?

Minket! — S miért?

Mert látja, hogy a felmondó fél mi vagyunk, nem keresi, igazunk van-e vagy nincs, de elítél: mert neki itt egy békés haladást képviselő államra van szüksége, s kezd kételkedni abban, hogy mi ilyenek vagyunk.

És hiában állítják önök, hogy a társadalom felkeverése az érintettem explosio önöktől távol van, mert az az önök kétségbeeséséből következik.

Ha egyszer — mit ne adjon az Isten — önök a nemzet többségét fogják képviselni, s mint ilyenek befogják látni azt, hogy hiába dulták fel az ugy is laza egyetértést Ausztria s Magyarország közt, Magyarország épp ugy, sőt hitem szerint rohamosabban megy a bukás felé, azonnal ott lesz az miről fenntebb beszéltem mint ultima ratio.

Az pedig egészen bizonyos, hogy Magyarország daczára az önök teljesen keresztül vitt programjának nem fog megállni azon a lejtős uton, melyen most halad; tovább megy s lehet hogy kettőzött sebességgel, mert a már létező bajokhoz önök még egy rakás újabbat teremtenek, a nélkül, hogy a mult bajait megszüntetnék. A mult bajait pedig nem fogják nem tudják önök megszüntetni mert nem ismerik a baj valódi okát.

Ausztriában keresik mikor itthon van. Főnt keresik mikor lábak alatt találhatnák meg. Mint a sas a napba, vizsgáló szemekkel tekintenek a távolba, látnak csoda dolgokat, Ausztriával felbontott egyességet s itthon paradicsomi állapotot. És ez a látnoki kép, mint általában minden látnoki kép, nem egyéb mint agyrem füst és pára, mely el fog oszolni, a mint eloszlik minden füst a világon, bármily kedves lenne is azt nézni a mi ábrándokhoz szokott szeméinknek.

A legnagyobb baj itt van körülöttünk, házunkban, bennünk: a legnagyobb baj társadalmunk fejletlen s corrupált volta.

Az ön háta megett egy eseményteljes mult áll, működésének tere elég széles volt arra, hogy a magyar társadalomnak azokkal a vonásaival is megismerkedjék, melyek egy csupán contemplatív ember előtt örökre rejtve maradnak. Vajjon rövid idő alatt eltudná ön mindazokat a hibákat számlálni, melyeket társadalmunkban fölfedezett, azon viszonyokat, sajátságokat, melyeknek nem ugy kellene lenni a mint vannak, de a melyek a kiegyezéssel

semmi összefüggésben sincsenek? Alig hiszem. Tovább megyek, megfordítom a tételt s azt állítom, hogy alig van a magyar társadalomban valami, amin nagyon de nagyon sok javítani való ne lenne. Bár merre tekintünk, mindenütt azon meggyőződésre vezetnek bennünket a létező állapotok, hogy a magyar társadalomban nincsenek meg azok a sajátságok, melyek azt képessé tennék a küzdésre, ebben a XIX. század telegraphokkal, gőzgépekkel szóval mozgással teljes nyugoti légkörében.

Szokásainkban, erkölcsünkben van a legnagyobb hiba, itt van a legtöbb javítani való, s nem az Ausztriával kötött kiegyezésben.

Mit gondol ön, ha Magyarország népességét egy bővös vegyész bele öntené a tégelybe, megsütné, megfőzné, savakat vagy aljakat — a mint azt a szükség kívánná — tenne hozzá elegendő mennyiségben, s mindenki retentő csodálkozására csinálna belőlünk olyan gondolkodású, ösztönű, szükségletű oeconomicus népet, mint teszem Ó-Anglia, Normandia vagy Sweicz lakossága, a kiegyezés pedig fent állna úgy a mint most megkötetett, ugyan kérem akkor is fenntartaná parlamentünkben tett jóslatát? Bizony nem tartaná fenn. Mert Magyarország dacára mindennemű adásoknak, vevéseknek egyezkedéseknek, nagygyá lenne.

Mert ha az ok meg van, az okozatot semmiféle emberi miskulánca sem képes el eskamotirozni. Az okot kell megszüntetni s azonnal megszűnik az okozat, szüntessük meg Magyarországon a társadalmi bajokat, s a nemzet nagygyá lesz, nagyobbá mint bármikor volt.

De azért, hogy a létező bajok kútforrása társadalmunkban fészkel, a kétségbeesésre okunk nincs. A ki figyelmesen megnézi a magyar társadalmat az látni fogja, hogy ez még ifju korát éli. Nem rothadt, hanem még fejletlen, tehát nem a sír szélén hanem az élet küszöbén áll. Nálunk még nincs corrupálva a közép osztály — a mi a társadalom halálos betegsége — mert még nincs is kifejlett középosztályunk. Nincs de lesz!

Fejletlen ugyan társadalmunk, de hogy fejlődik azt tagadni nem lehet, s a fejlődés előhaladtával megfognak

szünni apródonként bajaink is és elő fog állni az az állam mely Széchenyi lelkében élt, melyben e kettő lesz a vezéreszme: tudomány és munka.

De hogy ezt elérhessük arra nézve kerülnünk kell az extremitásokat, el kell háritani a rázkódtatásokat és lökéseket, mert azok minden fejlődésnek ártanak.

Nem szabad tehát magunkévá tenni az önök eszméit, mert önök a forradalom pártját képezik.

Mert az a türelmetlenség s kicsinylés, melylyel önök minden a reformok terén történt haladást tekintenek, — mert önöknek minden haladás lassu, — az az előszeretet, melylyel a gyors átmenet nélküli változásokon csüggenek, az a készség, melylyel önök minden alkalmat megragadnak, hogy az erőszakra hivatkozhasanak; ez csak egyetlen pártnak lehet tulajdona, — a forradalom pártjának.

Ezekért nem vagyok én az önök pártján, ezekért nem adnám én szavazatomat szélsőbaloldali jelöltre.

Tisztelt Uram! Magyarország állapota tehát — szerény nézetem szerint nem kétségbeejtő csak bizonytalan.

Ez a bizonytalanság azonban nem egyedül a jelen képe, nem is egyesek hibája, hanem régen meglevő állapot, melynek okai a messzemultban gyökereznek. Hiszen mikor volt Magyarország nemzeti léte biztos? „A képzelet sebes szárnyu sas elfárad mégis, mikor oda ér.“ Sőt nem joggal mondhatjuk-e a nélkül, hogy állapotunkat rózsás színben tüntetnők föl, miszerint ma nemzeti létünk biztosabb mint századok óta bármikor? Sok munka, sok odaadás, sok türelem, sok kitartás kellett arra, hogy nemzetünk, — melynek volt ugyan alkotmánya — de csak elvben, voltak ugyan jogai de tényleg kötelességeknél egyebet nem ismert — odáig érjen ahol ma van, midőn mindazon ügyekről önállólag rendelkezik, melyek intensiv nemzeti fejlődésünk föltételei.

Az ország állapota javult, a nemzet fejlődött, de még nincs teljesen kifejlődve, tehát állapota bizonytalan.

Abból, hogy a nemzet még csak fejlődésben van,

önkényt következik, miszerint a nemzet minden tényezőnek élénk tudatával kell birnia annak, hogy állami életünkben nemcsak a hibákat, nemcsak a félrelépéseket kell a legnagyobb vigyázattal elkerülni; de őrizkedni kell a rázkódtatásoktól is, mert a fejlődésnek azok is ártanak.

Nem szabad tehát experimentálnunk. Hagyjuk ezt a költséges mulatságot azoknak a nagy nemzeteknek, melyek elég gazdagok arra, hogy annak árát megfizethessék.

Nem szabad experimentálnunk sem az institutiókkal sem az egyénekekkel, az első kiválólág önöket a Közjogi ellenzéket, a forradalom pártját, az utóbbi pedig teljes mérvben az Egyesült ellenzéket illeti, melyről ennek kapcsában bátor leszek elmondani azon dolgokat, melyeket ez idő szerint elmondandónak vélek.

Hogy az Egyesült ellenzéket kellőleg méltányolhassam szükségesnek tartok a régi Jobboldalról egyetmást elmondani.

Csodálatos párt volt a régi Jobboldal: egymás mellett láttuk ott küzdeni a liberalist a conservatívvel, a szabadkőművest az ultramontánnal, a megyei autonomistát a centralisátorral: — olyan keverék, melyhez hasonlót másikat még a világ nem produkált.

És az mi ezt a pártot együtt tartotta, egy negatív elv volt, az t. i. hogy a kiegyezést bolygatni nem engedik, s meg voltak győződve miszerint erre a negatív elvre támaszkodva ők a heterogén elem, képesek lesznek együtt alkotni. — Hiszen alkotni könnyű: nem kell hozzá egyéb, mint eszme és ember! S valjon a kettő közül, melyik hiányzott a Deákpártban, abba a pártban, mely büszkén emlegette, hogy az ő pártjok európai műveltségű férfiakból áll? — Talán az eszme? — Nem!

Hiszen mindazon elveknek, melyeket a liberalisok, a conservatívek a centralisátorok, a decentralisátorok, az ultramontanok hirdetnek, megvoltak a pártban apostolai; ezek az apostolok pedig értették, védték s hirdették elveiket: hogy lehetett volna tehát eszmeszegénységről panaszkodni.

Sőt én azt hiszem, hogy e nevezetes pártnál az esz-

mék bősege miatt az a betegség állt elő, mit tultengésnek neveznék. — Én legalább csak innen tudom kimagyarázni, hogy ez az eszmegazdag párt egyebet alig tett, mint eszmék után kapkodott, eszméket keresett.

Valjon hiányzott-e az ember a régi jobboldalból? Nem! — A párt büszkén mondta s én elismerem, hogy nagy számmal voltak benne a tehetséges államférfiak. Talán jobb is lett volna ha a párt e tekintetben nem érzi annyira gazdagságát, legalább ez esetben azt hiszem nem fogyasztott volna el annyi minisztert s nem került volna annyiba Magyarországnak a miniszterek betanulása.

Soha még párt nem űzött e tekintetben nagyobb fénytűzést mint a soi-disant Deákpárt: legio azok száma, kik miniszterek voltak, s buktak annélkül, hogy a rendszer változott volna.

Mi volt az oka annak, hogy ez a párt alkotni nem tudott? Mi volt annak oka, hogy daczára a párt hazafiasságának, képességeinek Magyarország uralkodása alatt pénzügyileg a bukás szélére jutott s kezdett megbarátkozni az absolutizmussal, mert az uralkodó pártból indulva ki azt hitte, hogy az alkotmányosságnak jellege a tehetetlenség?

Ennek oka az mivel a pártból hiányzott a belső cohaesio.

A kormányon levő államférfinak legtöbb idejét az a küzdelem vette igénybe, melyet saját pártja ellen volt kénytelen folytatni. A létesített vagy létesítendő institutióknál, nem az volt az iránytadó szempont, hogy valjon mennyire válnak azok az állam előnyére; mindenek előtt azt kellett megnézni, nem fogja-e az, egyik vagy másik fractio érdekeit sérteni, mert ha sérti, úgy az illető miniszter institutióival együtt bukni fog.

Tessék a liberalis miniszternek azon elveket érvényesíteni, mely elveket szenteknek tart, midőn tudja, hogy részben conservativek támogatják s azok támogatása nélkül magát fentartani nem képes.

Én nem vagyok az, ki azt hiszi, hogy egy nemzetnél a többségnek okvetlenül liberalisnak, vagy okvetlen

conservativnak kell lenni, mert másként nem fejlődhet: lehet akármelyik a kettő közül, azért a nemzet érdekeinek megfelelőleg működhetik — példa rá Anglia —; de az meggyőződésem, hogy ott hol a pártok természetlen alakulásánál fogva sem egyik sem a másik irány nem érvényesülhet; hol a legfontosabb kérdések a napirendről letétnének; hol minden rendszabály fél; hol a kormányzás legfőbb jellemvonása az elvtelenség: — ott jó kormányzás nem képzelhető.

Ime ez a volt Deákpárt képe, csak néhány odavetett vonásból áll, de az is elég arra, hogy eltagadhatlan gyermekének az Egyesült ellenzéknek jövőjét megítélhessük.

Az Egyesült ellenzék nem egyéb mint a Deákpárt megfosztva Deáktól; megfosztva néhány elsőrangú capacitástól; megfosztva attól az alaptól, mely a multban összetartotta, attól a negatív elvtől, mely szerint a kiegyezést bolygatni nem engedik, mert azt a kiegyezést ma egy nálánál compactabb párt védi; megfosztva még attól a prestigetől is, melyet ama nagy horderejű mű az 1867-ki kiegyezés véghezvitele a volt Deákpártnak biztosított. Egy szóval megfosztva majdnem mind attól mi a Deákpártot nagygyá tette, de megtartva gyöngé oldalait: sok elvűségét vagy jobban mondva elvtelenségét; összeolvaszthatlan fractioit; a személyeket mint czélt, szóval mind azt mi a Deákpártban a szükséges reformoknak, a rendszeres kormányzásnak, utját állotta.

Ha mind azokat az elveket, melyeket az Egyesült ellenzék vezéremberei a kormányzás elengedhetlen alapföltételeinek tartanak, s érvényesíteni szándékoznak, egyetlen főben concentrálnók: megdöbbentő képét látnók magunk előtt az örültségnek, a természet ama borzasztólag fenséges játékának, melyet nagyszerűségben nem múl fölül még a józan ész rendszeres működése sem.

Oh te liberal- conservativ- centralista- ultramontánista- megyeistapárt, mint remélheted te azt, hogy a nemzet az állam törekeny hajójának kormányzását a te

összevissza való észjárásodra bizza s csak azért, hogy X-t Y váltsa fel a miniszteri székben?

Nem fogja rátok bizni! Y abba a miniszteri székbe bizony nem egyhamar fog beletülni.

Mert az egyesült ellenzék nem kormányképtelen, hanem életképtelen párt.

Mert ha párt, úgy valahova kell támaszkodnia: ha eszméket nem fejez ki, úgy legalább a társadalom valamely rétegének óhajait kell, hogy kifejezze. Másként olyan mint a fa, melynek gyökere nincs. Nincs miből s mivel táplálkoznia: halálnak halálával hal meg.

Valjon a társadalom, melyik rétege az melyre e párt támaszkodhatni remél? Talán a magas aristocrazia? Ezt remélni is képtelenség.

Az aristokrátiát egész világon az uralkodója iránt való loyaltás jellemzi. Az aristocrata loyaltását meg kell különböztetni a bourgeois loyaltásától: az aristokratia szemében az uralkodó a szuverén, az állam látható kifejezése; a bourgeois szemében azonban nem egyéb mint annak a szuverénnek első tagja, melynek tagjai közé ő is közé számítja magát.

Az aristokratia loyaltásásával nem egyezik meg, hogy egy kormánynak, mely Ő felsége bizalmát bírja frontot mutasson egy olyan mű megalkotásáért, mely Ő felsége tetszését kinyerte.

Az aristokratia soraiból léphetnek ugyan — amint léptek is egyes műkedvelők — az Egyesült ellenzék soraiba, hogy egyéni ambíciójukat kielégíthessék — miután a Szabadelvű pártban a személyes ambíciókat nem sokban veszik, — de azok csak kivételek. Az aristokratia körében nem fognak hálás talajra találni az Egyesült ellenzék eszméi.

Talán a középosztály fogja e párt zászlóját követni? Az sem!

Már említettem, hogy Magyarországon valódi középosztály nincs. — Annak mit ma középosztálynak neveznek nálunk csak cadre-je van meg azokban a hivatalnokokból, pénzemberekből, kereskedőkből s intelligens gazdákból álló grupokban, melyek városainkban s községeinkben fellelhetők.

Ezeknek a gruppoknak már csak az azokat alkotók kis számánál fogva sincs meg az az önállóságok, mely a közép-osztályt jellemzi. A hivatalnokok, a pénzemberek, a kereskedők, a hatalom természetes szövetségesei. — A gentry amennyiben nálunk a közügyekkel törődik, nagy befolyásu ugyan, de intellectualis ereje hiányzik arra, hogy vezessen, tehát vezettetik. Nem öntudatosan megy hanem befolyások után indul. Egyik párt sem mondhatja magáénak mert a szerint áll egyik vagy másik párthoz, amint az illető vidék vagy város iránytadó egyénisége (ilyenje minden vidéknek van s ahány annyi féle) ezt vagy amazt állítja igaznak.

Tehát talán azokra az elemekre akar támaszkodni az Egyesült ellenzék, melyet a szélsőbal értelmetlen része demokrata elemeknek nevez?

Azokra a demokrata elemekre, melyek a kékbelineél kezdődnek s lemennek a csizmátalanságig; kik előtt radikális érthető elv csak egy van, a földosztás, a többi mind himpli hámpli haszontalanság, mert előttök érthetetlen; azokra az elemekre, melyek demagog phantasmagórákkal vannak teletömve?

Ezt az Egyesült ellenzék nem akarhatja, de ha akarná sem lenne képes azt az osztályt magának megszerezni. Ennek az osztálynak külön nyelve van, melyet ők nem tudnak beszélni, ők nem találnák bele magukat abba, hogy korteskedésből azt beszéljék, miszerint „Az urak eladják a szegény embert“...., — hogy „Magyarországon két osztály van, az urak és a szegény emberek osztálya“.... azoknak az elemeknek pedig ez kell.

Azokat az embereket pedig, kik az így beszélőt meghallgatják s nem dobják ki ebrudon, a világ szótárában nem demokratának hanem demagognak nevezik.

Ez az osztály oka annak, hogy a józan eszű magyar nép oly nagy száma viseli magát passiv minden alkotmányos actusnál.

Ezzel a réteggel az Egyesült ellenzék nem szövethet, el van az már foglalva a szélső bal által teljesen.

Egyesült ellenzék, nincs e földön számodra hely, nincs eszméid számára talaj!

Azonban legyünk igazságosak, amint a Deákpártnak meg volt a maga negatív elve, mely azt megteremtette s összetartotta, úgy az Egyesült ellenzéknek is megvan a magái: hogy t. i. Tisza Kálmán nem kell!

Én nem vagyok mindentudó, lelket, szívet vizsgálni nem tudok, s így nem tudhatom azt valjon mik azon indokok, melyek miatt szereplő férfaink egy része Tisza Kálmánt annyira gyűlöli; azt azonban tudom, hogy az a gyűlölet politikailag indokolhatlan; Tiszának mint kormányelnöknek működése erre okot nem ad.

Annak ki a jelen tetteinek megítélésénél számba veszi a jövőt; ki tényekkel számol s nem fut haszontalan chimériák után, alig lehet Tisza politikáját elítélni.

A vádpontok, melyeket Tisza ellen formulázva a nemzet elé terjesztenek a következők:

a jelen kiegyezés,

a keleti kérdés,

Nézzünk szemöközzé ezeknek a vádpontoknak.

Az ellenzéki pártok elítélik a kiegyezést, melyet Tisza létrehozott; elítélik a módot, melyen létre hozta.

A kiegyezés — jóllehet nem felel meg teljesen a mi felcsigázott vágyainknak — olyan aminő a jelen viszonyok közt csak lehetséges volt.

Ennek bebizonyítására nem fogok magyar viszonyokra alkalmazott nemzetgazdasági s pénzügytani elveket fejtegetni, mert mások nézeteit reproducálni nem akarom, ahhoz pedig, hogy e téren valami újat mondassunk, több kell annál amivel én bírok, ahhoz hajlam, ahhoz genie kell. — Aki mélyebben akar e tárgyba belemerülni ott ahonnan én merítenék, — az országgyűlés naplójában, — épp úgy feltalálja, mint én. Megvannak azok ott pro et contra eléggé vitatva.

Csak arra figyelmeztetem, hogy ne adjon annak mind hitelt, minek czáfolatát nem találja, mert sok mondatott e tekintetben a mult országgyűlési szak alatt olyan, melyet azért nem czáfoltak, mert már a theoria és gya-

korlat egyiránt ostobaságnak declarálta. Aki hasonló dologra nem emlékszik annak bátor vagyok főlemlíteni, a szélsőbal egyik szónoka által ajánlott földbirtokra fektetendő önálló magyar nemzeti bankot: ezt senki se czáfolta de azért ne higyjék el mert ostobaság.

Én itt egyszerűen azon körülményekre fogok utalni, melyek engem fentkimondott véleményemre vezettek, s felfogom említeni a kiegyezés ama főbb tételeit, melyekből laikus sokkal jobban ítélhet, mintha hónapszámra beszélnék előtte J. Stuart Mill, Carey, vagy Roscher egy mással ellenkező igazságairól.

Nem tartom a jelen kiegyezést oly rosznak mint az ellenzékiek tartják, mert annak mit ők állítanak éppen ellenkezőjét állítja a Lajtán tul levő ellenzék, mely pedig se számban se kapacitásban nem szegényebb a mi egyesült és nem egyesült ellenzékünknel. — Ott Austriát mondják a megcsalt félnek; itt Magyarországot: én egyiket sem hiszem.

Hiszem, hogy a magyar kormány e kiegyezésben mind azt kivivta, amit csak kivívni lehetett, mert nem hiányzott sem tehetsége, sem akarata. Én nem felejtettem még el azt, midőn Tisza egy osztrák minisztert hazugsággal vádolt, s meg vagyok győződve arról, hogy az a küzdelem, melyben ilyen momentumok fordultak elő, nagyon elkeseredett volt, hol minden egyébbel lehet a feleket vádolni csak — engedékenységgel nem.

Annak bebizonyítására pedig, hogy az Egyesült ellenzékéből alakult miniszteriumban nem lett volna több tehetség a nehéz viszonyokkal megküzdeni, elég argumot szolgáltat a mult, mely multban az Egyesült ellenzék majdnem minden miniszter candidatusa volt már egyszer miniszter, s hogy könnyebb viszonyok közt mit tudtak kivinni, azt mindenki megítélheti ha eszébe jut, hogy ezek minisztersége alatt jutott oda a Deákpárt, miszerint kénytelen volt ez előtt 3 évvel, Tisza Kálmánnak kapitulálni.

Azt pedig, hogy a kiegyezésben nem jogokat adtunk fel de jogokat szereztünk, akiben méltányosság van, tagadni nem fogja. Nincs számban vehető magyar politikus ki

komolyan állítaná, hogy az újonnan teremtett állapot jobb ne lenne a réginél.

A bankügyben a helyzet határozottan javult. Az osztrák nemzeti bank helyett, mely a magyar kormánytól épp oly független volt, mint akár a francia nemzeti bank, ma egy osztrák-magyar nemzeti bankunk van, melynek ügyeibe a magyar kormánynak a paritás elvének megfelelő beleszólási jog biztosított. — Magyarország dotációjának kérdése ezelőtt határozottan a bankkormányzók discretiojára volt bízva, ma a minimumot 50 millio forintban törvény határozza meg.

A vámügyben pénzügyminiszterünk — ki pedig eléggé realisan szokott számítani — a helyzet javulását évenként 5 millióra teszi: oly összeg, mely még nálunk nagyobb s gazdagabb nemzet budgetjében is tetemesnek ismertetik el.

Ezen 5 millióból évenként le kell számítani azon 400 ezer forintot, mely összeget mint a 80 millio forint adósság reánk eső részét évenként az osztrák-magyar nemzeti banknak tartozunk fizetni.

Marad javulás 4 milio 600 ezer forint.

De hát mért nem több? A nemzet többet kívánt. Miért nem mondott le Tisza midőn látta, hogy a nemzet óhajait egészen valósítani nem tudja; mért nem lépett vissza határozottan visszavonhatlanul?

Igaz az esetben ma nem lenne Egyesült ellenzék, vagy ha lenne nem ilyen alakban lenne mint most; ez esetben azok, kik ma Tiszától megtagadják még a személyes tiszteletet is, ott lennének háta megett s kiáltoznák: Egy az isten és Tisza annak profetája. És ez érne valamit Tiszának, de a nemzetnek csak kára lett volna belőle.

Nézzük mi lett volna Tisza visszalépésének logikai következése.

Az uralkodó — alkotmányos kötelességeként — a parlamenteket felosztatja. — Egy hónapon keresztül gyönyörködhetett volna a világ abban, hogy két állam, melyek kölcsönösen egymásra vannak utalva, melyek csak

együtt létezhetnek, de külön alig, miként igyekeznek egymásról a böcsületet lerángatni. — Mi pedig gyönyörködhattunk volna abban, hogy nehéz szakkérdéseket, — melyek megértéséhez éveket felölelő tanulmány kell — miként oldanak meg a legnagyobb könnyűséggel azok, kik ezekkel a kérdésekkel soha sem foglalkoztak. Hallottunk volna ékes díkeziokat Lajtán innen és túl, melyek ékességét csak bornirtságuk multa volna fölül. — Szóval gazdagabb lett volna Ausztria-Magyarország története egy epissoddal egy választási campagne-nyal.

És mindezek eredményeül gyönyörködhattunk volna két parlamentben, melyeknek tagjai — dacára annak, hogy a követi utasítások kora lejárt, — azon utasítással lettek volna felküldve, hogy egymásnak ne engedjenek, mert a ki enged az perfid, az immoralis, az hazaáruló — de azért egyezzenek.

Oh békés és méltányos kiegyezés mily nagy mértékben emelkedtek volna a te chance-aid.

Azok kik önző céljaik elérésére, egyéni ambíciójuk kielégítésére csak zavart keresnek, sokat vethetnek e tekintetben Tisza szemére, de azoknak kik mint én a békés fejlődést tartják Magyarország létföltételének, csak helyeselni lehet Tisza eljárását.

Mert mindenkor kárhozzatom a törvényhozókat, midőn azok oly kérdéseket, melyekhez a nép absolut nem ért, azért visznek a nép elé, hogy a tömeg helyeslésében argumentumaik számát szaporítsák.

Igen! Tisza helyesen, s hazánk érdekeinek megfelelőleg járt el akkor, midőn meglevén győződve, hogy nálánál jobban senki sem fogja a kiegyezést megoldani, — lemondása után, mely szemeimben is inkább az osztrákokra való pressió volt, mint komoly elhatározás — újra engedett ő felsége parancsának s nem engedte, hogy a szakértelem helyett a szenvedély vegye taglalás alá, kint a választások küzdhomokján, ezeket a nehéz, de békés uton megoldandó kérdéseket.

Második vád Tisza ellen monarchiánk külügyi politikája.

É tekintetben az én vágyaim, óhajaim, hitem nagyobb részben megegyeznek az ellenzék vágyaival, óhajaival, hitével. Hiszem azt, hogy hazánknak s monarchiánknak szüksége van Törökországra, hogy az egyiknek bukása másiknak gyöngítése; bár azt nem hiszem, hogy Törökország bukása Magyarország bukásának előjátéka lenne. Szerettem volna, ha monarchiánk fegyverrel akadályozza meg az oroszok Pruthon való átkelését; vagy az átkelés után előnyomolását! De azt nem hiszem, hogy annak oka, miszerint az én vágyaim s óhajaim nem teljesültek, abban fekszik, mert Tisza és Andrassy annyit sem tudnak a politikához, mint én; hogy amit én belátok azt ők nem lennének képesek belátni. Nem hiszem azt, hogy Tisza és Andrassy hazánk és monarchiánk érdekeivel ellenkező külügyi politikát igyekezzenék érvényesíteni: mert oly emberek, kiknek méltósága csak együtt nőhet hazájok nagyságával, hazájoknak öntudatos ellenségei nem lehetnek.

Tisztelt uram! Ne feledjük külpolitikánk megítélésénél azt el, hogy mi egy heterogen elemekből álló monarchiában élünk, melyben nem csak Magyarországnak vannak meg a maga óhajai. Ne feledjük azt el, hogy birodalmunkban az alkotmányos tényezők mellett vannak még más tényezők is, melyeket az idő még meg nem emésztett, melyekkel — legyenek bár azok jogosulatlanok — annak ki activ politikát üz számolnia kell. Ne feledjük azt el, hogy monarchiánk a Romanov dinastiával még hadat nem folytatott: pedig egy monarchiának mint mienk, megvannak a maga előítéletei. Ne feledjük azt el, hogy a Habsburg dinastiát Miklós czár mentette meg 1849-ben a végleges bukástól, s hogy ezen megmentésénél — osztrák szempontból nézve — oly lovagiasan járt el, a melynél lovagiasabb eljárást a történelem egyet sem mutat fel.

Ha ezeket mind tekintetbe vesszük, s megfontoljuk, kevés jóakarát kell ahhoz, miszerint azon meggyőződésre jőjjünk, hogy ha történt valami, — a minek megítélésében ne nagyon siessünk, mert kénytelenek leszünk néze-

tünket hétről-hétre változtatni, — ha mondom történt valami olyan, mely nem egyezik meg a mi érdekeinkkel, az Andrassy és Tisza egyesített törekvésök — daczára történt meg.

Mi azonban megtagadnánk önmagunkat ha ezt föltételeznénk; ha föltételeznénk azt, hogy aki a kormányon van az talpig becsületes ember és hazafi.

A ki fölülemelkedett rajtunk közönséges embereken arra hiában fognánk rá, hogy tudatlan, értelmetlen, senki sem hinné el; ráfogjuk tehát, hogy hazaáruló. Ha a sárba nem tudjuk lerántani, legalább ott fennt dobáljuk meg, hogy ne látszassék annyira fölöttünk levőnek.

Más államokban tudják azt, hogy a kormány az állam képviselője, hogy az államot kormánya után itélik meg, hogy a sár mely a kormányra dobott a nemzetet is bepiszkolja. Más államokban őrizkedne bárki — ha azt bebizonyítani nem tudja — kormányát piszkos váddal illetni, mert ily váddal a nemzet önérzetét hívná ki, s a nemzet kidobná kebeléből azt az alávalót, ki mást nem találva becsületet lop — s pedig nemzeti becsületet.

Nálunk nagyon sokak előtt a hazafiság ismerhető jele, hogy valaki hunczfutnak tartja-e a kormányt vagy nem. És hogy mennyire elromlott e tekintetben jellemünk, mutatja az, hogy tisztességes polgárok, kik százszor is meggondolják míg magukhoz hasonló kis emberekre a gazság vádját ki merik mondani, a kormányról minden birtokukban levő bizonyíték nélkül széltében beszélnek ezt.

A keleti kérdésnél ismét azt vethetik Andrási és Tisza szemére, hogy ha tudták, miszerint egészben nem érvényesíthetik a nemzet akaratát, miért nem mondtak le.

Én épen e lemondást tartottam volna hazafiatlannak: mert ha ott a mi érdekeinkkel ellenkező érdekek léptek síkra, ha a nemzet aspiratióival ellenkező aspiratiók igyekeztek érvényesülni, egygyel több ok, hogy hazáját szerető államférfi állását ne hagyja el. Maradjon ott, küzdjön teljes erejéből: ha mindent ki nem vihet, igyekezzék azon, hogy ne is vesszen el minden. Magyar államférfi-

nak a keleti kérdés lebonyolításakor a külügyministerségről leköszönni annyit tett volna, mint a nemzet érdekeit feladni. Lehetett volna ugyan e tett következése a népszerűség, de gyászos lenne reánk, ha államférfiaink a népszerűség kedvéért hazánk érdekeit is kockáztatnák.

Különben a polgárok szerepe külügyi kérdéseknél retrospectív, ne igyekezzünk tehát prejudicálni.

Lehet, hogy bevégzett események után vagyunk, azonban mi a helyzetet még nem látjuk tisztán: várjuk be tehát míg egészen tisztában leszünk azzal s csak azután ítéljük.

Azt azonban ma is lehet állítanunk, hogy az újonnan teremtett körülmények szerint Oroszország hódítási vágyai — a mi vér áldozatunk nélkül — nagy időre megvannak zabolázva.

Nem akarok vele bizonyítani, de mert eszembe jutott elmondom, illetőleg felteszem azt a kérdést, hogy:

Midőn a szélsőbaloldali ember azt állítja, miszerint Magyarországnak a külügyekre nincs meg az őt megillető befolyása, s ugyan akkor Tiszát szidja Boszniáért; — tisztességgel legyen mondva — mikor nem mond igazat? Hogy állhat meg ez a két meggyőződés egymás mellett?

Különben ezen kérdések már a mult kérdései: alkalmasak lehetnek ugyan arra, hogy azok, kik ezek megoldásánál regatív vagy pozitív tényezők voltak, érdemeiket csillogtassák, de ezen kérdések regatiója nem képezhet programot a közel jövőre nézve.

Azon perczen, melyben a kiegyezés megszavaztatott olyan ténynyé lett az, melylyel számolni kell, de a melyen változtatnunk egy ideig nem lehet; — mint az egész történelem — csak arra alkalmas, hogy belőle s következményeiből okulva, jövőre ha e kérdések újra napirendre jönnek, a kellő bölcsességgel járassunk el.

A jelen s jövő politikai kérdései a következők:

Vajjon meg van-e annak valószínűsége, hogy a Tisza

kormány teljesen helyre fogja állítani az ország pénzügyeiben az egyensúlyt?

Vajjon meg van-e annak valószínűsége, hogy Magyarországon Tisza-kormány alatt érvényesülni fognak azon magyar nemzetiségi eszmék, s intézkedések, melyek magyarfaj fennállásának sine qua nonját képezik?

Vajjon meg van-e annak valószínűsége, miszerint Tisza mindazon reformokat létesíteni fogja, melyek társadalmunk tovább fejlesztésére okvetlenül szükségesek?

Ezek azon kérdések, melyeknek ma egy komolyan gondolkodó magyar állampolgár elméjében fel kell merülniök.

És ezen kérdésekre tények adják meg a feleletet!

Micsoda kétségbeejtő állapota volt az Magyarország pénzügyeinek s hitelének, melyek közt ezelőtt három évvel Tisza a kormány gyeplőjét kezébe vette. Az öreg Giczi rövid miniszterkedés után, hazafiui gondok alatt roskadozva, Somsics Pál megkérdezése folytán kijelentette, hogy dacára az általa javaslatba hozott adó emelésnek, a sikerért nem felelhet; az akkori pénzügyminister e nyilatkozatához 60 millió deficit képezte a magyarázatot.

Azóta 3 év mult el, s ma már a 60 millió deficitből kétharmada eltűnt: ez a jelen kormány érdeme, melyet sem eltagadni sem megtagadni nem lehet.

Micsoda ázsiai állapotban volt állami hitelünk! Kévéssel azelőtt köttetett meg Kerkápolyi akkori pénzügyminister s az Egyesült ellenzéknek jelenlegi pénzügyministeri candidatusa által, az a 150 milliós kölcsön, mely nyílt bevallása volt annak, hogy hitelünk a pénzügyi piacokon, egy nívón áll Törökország hitelével. Mint hitelvesztett magán ember, betáblázására, az állami birtokok lekötése mellett kapott a magyar állam 150 millió 6%-os kölcsönt.

Ez csak néhány évvel volt ezelőtt s azóta a Tisza-kormány pénzügyministere megalkotta a magyar rentét, oly nemü haladás, melyet csak az nem méltányol, ki a pénzügyi miveleteket hiréből sem ismeri.

Micsoda éktelen zsvajt csaptak ezelőtt néhány évvel a nemzetiségek! A szászok N.-Szebenben úgy beszéltek rólunk, mintha itt ők lennének a nemzet s mi lennénk a

jött-menti degenek. A románoknak Lónyai nemzetiségi tekintetben ígéreteket tett, s azok várták annak teljesülését. Magyarország alsó részeiben mindenki otthon volt, csak a magyar nem: mert ott Miletics volt az ur a mindenható. A felvidéken pánszláv gymnasiumokban tanulta az ifjuság azt, hogy a magyarok a földön csak táboroznak. Az országgyűlési hiában követelte a magyar nyelvnek vasutainknál kötelezővé tételét, a minister ígért de soha sem tett. — Csak három év, hogy Tisza a kormányon van, s a százszok meg vannak zabolázva; román aspiratiókról hallani sem lehet; Miletics börtönben ül; a felvidéki pánszláv gymnasiumok be vannak zárva; vasutaink, annyira a mennyire a három év alatt lehetséges, megmagyarosodtak!

Levél. Ki az az ellenzéki, ki ezeket a tényeket tagadni meri?

— Akár tagadják akár nem tagadják önök, ezek tények maradnak, melyeket mi, kik a kormány pártjához tartozunk kellőleg tudunk méltányolni.

Ezekből indulva ki állitjuk azt, miszerint az elmúlt három év alatt az állam pénzügyei javultak; a nemzet fejlődése daczára a nehéz viszonyoknak előre haladt: s ez nekünk — kik nem vagyunk elég optimisták arra, hogy minden frazisnak higgyünk, sem a mult által nem vagyunk elkapatva, — elég arra, hogy a kormányt tehetségünkhöz mértén támogassuk, s ne álljunk azok közé, kik hazafias kötelességöknek tartják a miniszterelnököt sárral dobálni. Én különben meg tudom magamnak magyarázni azon gyűlöletet, melylyel a polgárok egy része a miniszterelnökről beszél.

Ezelőtt három évvel Magyarországon a vágyaknak senki sem szabott határt, mert aki ellentmondjon ott hol a nemzet aspiratioiról beszéltek, nem volt, hisz az ellenfél — Ausztria — nem véhetett részt a magunk közt folytatott vitákban. Bölcs higgadt tekintély, kinek mérséklő szava megállította volna a nemzet polgárait vagy a nemzet képviselőit a határon, melyen túl menni vágyakkal sem szabad nem volt.

Magánosok, úgy mint képviselők — a viszonyokat számításba nem véve — egymáson túl liczitáltak az igéretben, a szebb jövő festésében, hogy a nemzetet felrázák közönyösségéből s újra meghódítsák az alkotmánynak, melyet — úgy mint ma — már akkor is sokan tartottak olyan intézménynek, mely csak költségeiket szaporítja, de amelynek boldogító voltát belátni nem képesek.

Hallottunk hivatkozni az egyesek vagyoni állására mint olyanra, melyet a teendő intézkedések emelni fognak csoda módon, szembetűnőleg és hirtelen. Melyik csizmadia nem látta ez előtt három évvel lelki szemeivel azt a műhelyt, melyben legalább féltucat legénnyel fog dolgozni? Melyik contemplatívabb földművelő nem érezte markában azt az olcsó pénzt, melynek segítségével aranyáron kelő buzát fog termeszteni. Gyáraink legnagyobb részben be voltak zárva, a mezőgazdák az évenként egymást váltogató elemi csapásoktól elszegényedve, s a nemzet politikusai ezek közt a romok közt arany időket festettek: és ez miután a viszonyok által nem volt indokolva, óriási hiba volt.

Soha sem szabad államférfinak egyesek érdekét nagyon hangsúlyozni, mert az egyeseknek annélkül is megvan az a gyengeségök, hogy a bennök levő hibákat is rajtok kívül keresik.

Igen ez hiba volt, olyan hiba, mely a jelen elégedetlenségében bosszulja meg magát; csak hogy ezzel a hibával nem csak a kormánypártot lehet vádolni, sőt talán Tiszát személyesen legkevésbé, hanem első sorban azokat az egyesült ellenzéki képviselőket, kik a liczitációban legmagasabbra szálltak fel, s midőn látták, hogy nem készítik el számukra a lehetetlent, kiléptek abból a pártból, mely alkotni van hivatva, mert itt a létező viszonyokkal számolni kell s lettek ellenzékké, nem azért mintha ők a létezőnél jobbat tudtak volna alkotni, hanem mert így a szemrehányások elől menekülhetni véltek. Nem fogja őket érte a nemzeti kegyelet Pantheonába az utókor bevinni.

Fogadja ön nagyrabecsülésem legőszintébb kifejezését.
Nagy-Kőrös 1878. jul. 24.

